

Наталія Курста,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Nataliia Kyrsta,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
kursta0102@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOLTEACHERS TO WORK IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

У статті висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору. Розглянуто структуру готовності студентів до корекційно-педагогічної діяльності, що представлена покомпонентно. Встановлено низку причин, що перешкоджають впровадженню інклюзії в освітні заклади. Визначено спектр психолого-педагогічної і спеціальної підготовки майбутніх спеціалістів дошкільного профілю, що забезпечує комплексне вивчення дітей з ООП та відповідний добір ефективних технологій і прийомів корекційно-розвивального навчання кожної категорії вихованців.

Ключові слова: професійна підготовка, корекційно-педагогічна діяльність, компоненти готовності, порушення психофізичного розвитку.

The article deals with a problem of peculiarities of the training of future preschool teachers for work in inclusive educational space. The author has analyzed the structure of readiness of students for correctional and pedagogical activity. This structure consists of several parts, such as: motivational-value, cognitive, operational-practical, emotional-volitional, reflexive. Besides, it was determined several reasons, which caused difficulties in the process of organization inclusive education in educational institutions: peculiarities of the structure and educational content in inclusive groups; the nature of the learning of children with special educational needs, the difficulties in establishing contacts with the child; slowness of reaction in decision making on behavioral disorder; search for non-standard solutions; little skills of development work in correctional direction. It was defined content of psychological, pedagogical and special training of future preschool teachers that's why students have the opportunity to comprehensively study children with special educational needs and to get to work with them the necessary technologies and techniques of correctional and developmental training.

It was concluded an educational program for students of the specialty 012 “Preschool education” for educational degrees “Bachelor-Master”. Besides it was provided a targeted list of psychological and pedagogical and special disciplines for each educational level.

As a result of the study, graduates are competent in the following areas: state policy on education of children with special educational needs; the basic concepts of correctional pedagogy and special psychology; features and regularities of development of various categories of persons with psychophysical disorders; different and individual methods of preschool correctional education and upbringing of each category of children; content and methods of working with the childrens' families.

Key words: professional training, correctional-pedagogical activity, components of readiness, violations of psychophysical development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні відкрилися нові перспективи, що пов'язані з переосмисленням ставлення суспільства до організації навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами (далі ООП).

Одним з пріоритетних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року виступає “забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти” [4]. Враховуючи об'єктивну потребу і соціальну значущість, означений процес передбачає якісну професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема готовності до професійної діяльності стала об'єктом наукових досліджень багатьох провідних науковців. Різні аспекти готовності до професійно-педагогічної діяльності та шляхи їх формування висвітлено у працях Ю. Вербиненко, І. Дичківської, О. Дубасенюк, Л. Кондрашової, О. Кучерявого, Р. Михайлишин, І. Мозуль, І. Палагути, Д. Пашенка, О. Самойленка, В. Сластьоніна, Ю. Чапюк, О. Щербакова.

Питанням підготовки сучасних педагогів до роботи з дітьми з ООП присвячено праці Є. Агафонової, М. Алексєєвої, В. Бондаря, Л. Гречко, О. Денисової, В. Засенка, А. Колупаєвої, О. Кутепоної, С. Митник, Н. Назарової, А. Савчук, В. Синьова, В. Тарасун, О. Хохліної, А. Шевцова, Л. Яценюк. Зокрема, Н. Назарова відмічає, що “...освітня інтеграція впроваджується без серйозної спеціальної підготовки вчителя... Педвузи не володіють сьогодні технологіями підготовки до роботи в умовах інклюзивної освіти ні вчителів масової школи, ні спеціальних педагогів різних спеціальностей” [3].

Мета статті – визначити компоненти готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Педагог освітнього закладу є ключовою фігурою освітнього процесу і корекційно-педагогічної діяльності. Він організовує, наповнює конкретним змістом і проводить розвивальну роботу корекційного спрямування з дітьми з ООП. Встановлює зв'язки, налагоджує контакт між дітьми та їх батьками. Добирає і використовує конкретні методи і прийоми, спрямовані на попередження і подолання порушень в розвитку і поведінці дітей [2, с. 8].

Проте, за даними наукових досліджень і педагогічної практики ЗДО, не кожен педагог використовує необхідний і достатній арсенал корекційних педагогічних впливів. Не кожен вихователь ефективно організовує освітній процес і досягає суттєвих результатів у зміні поведінки, в успішній корекції пізнавальних можливостей дитини чи компенсації прогалин у її знаннях. Не у кожного педагога достатньо професійно-педагогічної та емоційно-психологічної стійкості в доведенні індивідуальної роботи з дитиною з ООП до логічного завершення [5, с. 21].

За результатами наших досліджень від 33% до 78% вихователів мають труднощі в організації освітньої і корекційної роботи з різними категоріями дітей. Педагоги відзначають, що структура і зміст освіти в інклюзивних групах мають певні особливості, а характер засвоєння навчального матеріалу дітьми з ООП відрізняється від пізнавальних можливостей нормотипових дітей. Окрім того, їм важко установлювати контакт з дитиною, налагоджувати довірливі відносини з нею, керувати виховною ситуацією, у них заповільнена реакція у прийнятті рішень на порушення поведінки дитиною з ООП. Їм важко організувати і проводити корекційно-розвивальну роботу з дитиною, знаходити нестандартні прийоми рішення.

Відповідно ці обставини вимагають внесення коректив в психолого-педагогічну і спеціальну підготовку студентів педагогічних ЗВО, в проведення цілеспрямованої роботи з корекційно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку.

Вважаємо, що готовність до педагогічної діяльності – це інтегральна модель, особливий стан особистості педагога, що проявляється у взаємодії таких її компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-практичного, емоційно-вольового, рефлексивного [1].

Мотиваційна готовність до педагогічної діяльності є складним особистісним утворенням і виступає як система спонук, ідеалів, ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, властивих даній особистості. Основу мотиваційно-ціннісної готовності складають цінності педагогічної діяльності, які слугують орієнтирами в її соціальній і професійній активності, спрямованій на вирішення педагогічних завдань сучасного суспільства. Мотиви педагогічної діяльності і, зокрема, корекційно-педагогічної неоднорідні. Вони представлені групами мотивів, що складають зміст та особливості професії, самоусвідомлення у процесі взаємодії з професією, зацікавленість в результатах професійної діяльності.

Отже, в блоці мотиваційно-ціннісної готовності до педагогічної діяльності виділяємо три напрями: мотиви ставлення до педагогічної діяльності, мотиви оволодіння компетентностями та особистісними якостями затребуваними в педагогічній діяльності, мотиви самореалізації в педагогічній, корекційно-розвивальній діяльності.

Когнітивний компонент готовності тісно пов'язаний з пізнанням і розглядається нами, як процес і як результат. З однієї сторони – це певний рівень психолого-педагогічних і спеціальних знань, ступінь їх системності і спрямованості; з іншої – набуття знань, їх перехід на вищий рівень системності, що дозволяє бачити цілісну картину розвитку дитини, окремі порушення, основні напрями виховання та корекційно-розвивальної роботи.

Вважаємо, що широкий і логічно визначений спектр психолого-педагогічної і спеціальної підготовки майбутнього педагога забезпечить комплексне вивчення дитини з ООП та відповідний добір необхідних технологій і прийомів корекційно-педагогічної діяльності у кожному конкретному випадку.

Означені вимоги враховувалися нами в процесі складання освітніх програм для студентів спеціальності 012 “Дошкільна освіта” освітніх ступенів “бакалавр-магістр”.

Програмою передбачено отримання студентами знань і практичних навичок з основ спеціальної педагогіки; дитячої психології, зокрема, закономірності розвитку корекційної освіти та педагогічної науки в Україні, близькому зарубіжжі в галузі виховання і навчання дітей з психофізичними порушеннями, інноваційними технологіями психолого-педагогічного супроводу вихованців; основ дефектології (логопедії), методів психолого-педагогічної діагностики рівня психологічного розвитку та особливостей психічних станів при мовленнєвих порушеннях, методів психокорекції, компенсаторно-корекційного впливу на розвиток особистості; спеціальних методів навчання і виховання дітей з мовленнєвими порушеннями, технологій корекційно-розвивальної роботи, теорії та методики логопедичної роботи з дітьми з ТПМ.

подаємо орієнтований перелік психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін, які викладаються на кожному освітньому рівні. Так, підготовка фахівців-

бакалаврів здійснюється з таких дисциплін: “Психологія (загальна)”, “Основи спеціальної педагогіки”, “Порівняльна педагогіка”, “Дитяча психологія”, “Основи дефектології”, “Педагогічна психологія”, “Інклюзивна освіта”, “Практична психологія в закладах освіти”, “Психолого-педагогічні проблеми в діяльності педагога”.

Підготовка фахівців освітнього рівня “магістр” передбачає опанування такими дисциплінами: “Спеціальна психологія”, “Методика роботи з дітьми з особливими освітніми потребами”, “Диференціальна діагностика”, “Логоритміка”, “Практикум з логопедії”, “Сурдо-тифло-олігофрено педагогіка”, “Логопедичний масаж”, “Освітні психологічні технології”.

Серед галузей психології особливе місце відводимо спеціальній психології, яка досліджує закономірності та особливості психічної діяльності дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку: інтелекту, мовлення, слуху, зору, моторики, ЗПР.

Наявність порушень в психофізичному розвитку індивіда відображається у своєрідності та особливостях розвитку дитини і вимагає різних умов і корекційно-педагогічних прийомів для функціонування її особистості, пізнавальної та емоційно-вольової діяльності, соціальної поведінки. Вважаємо, що спеціальна психологія є психологічною платформою підготовки вихователя до взаємодії з дітьми з ООП.

В результаті засвоєння освітньої програми майбутній фахівець у галузі дошкільної освіти стає компетентним у таких питаннях:

- підходи держави й суспільства до організації освіти дітей, які мають порушення психофізичного розвитку;
- основні поняття корекційної педагогіки й спеціальної психології;
- особливості й закономірності розвитку різних категорій осіб з психофізичними порушеннями;
- комплексне психолого-педагогічне вивчення дітей;
- диференційовані й індивідуальні механізми та прийоми дошкільного корекційного навчання й виховання кожної категорії дітей;
- зміст і методи роботи з родинами вихованців [5, с. 34];
- організація цілісної системи діяльності педагогічного колективу на різних рівнях (міському, районному, обласному) із використанням сучасних моделей роботи вихователів з дітьми з ООП [6, с. 116].

Таким чином, когнітивний компонент переходить у нову форму з додатковими якісними характеристиками.

Операційно-практичний або процесуальний компонент готовності до педагогічної діяльності включає в себе вміння педагога обґрунтовано визначати і раціонально використовувати шляхи та способи найбільш ефективного досягнення цілей. Як суб’єкт корекційно-педагогічної діяльності вихователь повинен уміти керувати розвитком, навчанням і вмінням дитини з ООП, своєчасно і результативно проводити розвивальну роботу корекційного спрямування як за власними спостереженнями, так і за рекомендаціями інструктора з ЛФК, нейропсихолога, логопеда, психолога, корекційного педагога. Якщо є можливість, потреба і спільне бажання дітей, така робота може проводитися із залученням інших дітей групи в парній чи груповій формі [5, с. 35].

Емоційно-вольовий компонент готовності розглядається нами як прояв певних почуттів до вихованців, інтересу до професії педагога, сформованість почуття обов’язку та особистої відповідальності за кінцевий результат, за успіхи дітей з ООП. Це також уміння керувати собою в конкретних ситуаціях і спрямовувати свої

професійні зусилля на безумовне виконання завдань всебічного розвитку дитини, здатність перемагати сумніви, страх, напруженість в складних життєвих ситуаціях, уміння мобілізувати свою волю в складних соціальних обставинах.

В межах емоційно-вольового компоненту готовності і при розгляді психологічних аспектів явища особливу увагу звертаємо на психологічну та емоційну стійкість майбутніх педагогів у їх професійній підготовці. Стійкість особистості визначається не тільки як стабільність у певних життєвих ситуаціях, але і як уміння реагувати на нові умови, змінювати себе у відповідності до обставин, переносити життєвий досвід з однієї ситуації на іншу. Це особливо важливо у підготовці педагога до корекційно-педагогічної діяльності. Основоположним компонентом професійної стійкості є здатність педагога до саморегуляції, самодіяльності, педагогічної творчості, здатності керувати своїм емоційним станом, організувати продуктивну діяльність, здійснювати пошук нових форм, методів, підходів до вирішення тих чи інших ситуацій.

Важливим у підготовці до корекційно-педагогічної діяльності визначаємо і компонент рефлексивної готовності. Рефлексія у філософській і соціально-психологічній літературі розглядається як процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних аспектів і станів, як процес звернення до самого себе, роздуми над своїм психічним станом. Це не просто знання чи розуміння педагогом самого себе, але і з'ясування того, як інші знають і розуміють його. У межах корекційно-педагогічної діяльності важливо враховувати взаємозначущу роль рефлексії, оскільки – це процес подвійного дзеркального взаємовідображення дитини та педагога. Саме в процесі корекції важливо бачити і своєчасно оцінювати кожен крок при зміні поведінки дитини, свої можливості в процесі корекційно-педагогічної діяльності.

Висновки. Таким чином, питання професійної компетентності майбутніх фахівців сучасної системи дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання виходить на перший план як надзвичайно значуще для прогресивного розвитку системи освіти України.

Література

1. Денисова С. П. Компоненти формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах педагогічного коледжу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=969 3
2. Миронова С., Завальнюк О., Ставлення студентів і педагогів до проблеми інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку / С. Миронова, О. Завальнюк // Дефектологія. – 2011. – №1. – С.8-11.
3. Назарова Н. М. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mgpru.ru> – Назва з екрану
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
5. Четверікова Н. В. Інклюзивне навчання в ЗДО / Н. В. Четверікова; упоряд. Шаповал А. Т. – Київ: Видавнича група “Шкільний світ”, 2018. – 128с.
6. Чупахіна С. Сучасні підходи у підготовці майбутніх педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами / С.Чупахіна // Освітній простір України. – Вип.11. 2017. – С.114 – 123.

References

1. Denysova S. P. Komponenty formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly v umovakh pedahohichnoho koledzhu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=969
2. Myronova S., Zavalnuik O. Attitude of students and teachers to the problem of inclusive education of children with disorders of psychophysical development / S. Myronova, O. Zavalnuik // Defectology. – 2011. – №1. – p.8-11.

3. Nazarova N. M. Integrated (inclusive) education: genesis and problems of implementation [Electronic resource] – access mode: <http://www.mgpu.ru>
4. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf. – Nazva z ekranu. 3
5. Chetverikova N. V. Inclusive education in the kindergarten / N. V. Chetverikova. – Kyiv: The Publishing Group “School World”, 2018. – 128 p.
6. Chupakhina S. Suchasni pidkhody u pidhotovtsi maibutnikh pedahohiv do inkluzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvritnimy potrebamy / S.Chupakhina // Osvitnii prostir Ukrainy. – Vyp.11. 2017. – S.114 – 123.

Одержано статтю: 25.06.2018
 Прийнято до друку: 9.07.2018

УДК 378:37.091.12.011.3-051:
 [005.336:005.591.6]
 DOI:10.15330/esu.13.54-60

Людмила Козак

доктор педагогічних наук, доцент,
 Київський університет імені Бориса Грінченка,
 (м. Київ, Україна)

Liudmyla Kozak,

Doctor of pedagogical sciences, associate professor,
 Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine,
 l.kozak@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

THE FORMATING OF FUTURE TEACHER'S INNOVATIVE POTENTIAL

У статті аналізуються сучасні ключові поняття освітньої практики: “інноваційний потенціал”, “інноваційний потенціал педагога”, “педагогічна творчість”, “інноваційне мислення”, “інноваційна культура”, “викладач-інноватор”, “інноваційна діяльність викладача”, “інноваційне освітнє середовище”, “інноваційне навчання”, “готовність до інноваційної діяльності”. Автором розглянуто структуру та характеристику інноваційного потенціалу особистості; досліджено особливості інноваційного потенціалу викладача закладу вищої освіти; обґрунтовано педагогічні умови формування інноваційного потенціалу майбутніх викладачів: створення інноваційного середовища у закладі вищої освіти, збагачення змісту дисциплін професійно-педагогічного циклу інноваційною складовою, організація інноваційного навчання майбутніх викладачів.

Ключові слова: *потенціал, інноваційний потенціал, структура інноваційного потенціалу, педагогічні умови формування інноваційного потенціалу майбутнього викладача.*

The modern key concepts of educational practice are analyzed in the article. It reveals such concepts as “innovative potential”, “teacher’s innovative potential”, “pedagogical creativity”, “innovative thinking”, “innovative culture”, “teacher-innovator”, “teacher’s innovative activity”, “innovative educational environment”, “innovative learning”. The concept of the teacher’s innovative potential is explained in the conclusion. The teacher’s innovative potential is an integral characteristic of the qualities and abilities of personality, which provide an innovative character of professional activity. The author disclosed the structure and description of personality innovative potential. Innovative potential consists of personality qualities, creative capabilities, project, communicative and informative competences, valued-semantic organization of the vital world. The article investigates the features of teacher’s innovative potential of higher education and explains the pedagogical terms of future teacher’s innovative potential. Formation the innovative potential of future teacher depends from the complex, that consist of self-realization and high motivation of all partners of educational process. It consists of: creating of innovative